

TURYSTYKA AKTYWNA W KONTAKCIE Z PRZYRODĄ INNOWACYJNYM PRODUKTEM DLA TURYSTYKI SZKOLNEJ

Rajmund Tomik

Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki w Katowicach

Streszczenie. Turystyka aktywna jest formą turystyki związaną z podejmowaniem przez jej uczestników działalności rekreacyjnej, dbałością o rozwój sprawności fizycznej, a także przemieszczaniem się z wykorzystywaniem aktywności fizycznej. Organizowanie turystyki szkolnej w kontakcie z naturą umożliwia kontynuację procesu kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży w warunkach środowiska naturalnego. W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych, których celem była szacunkowa ocena rozmiaru oferty polskich szkół w zakresie turystyki aktywnej w kontakcie z naturą. Badaniami objęto nauczycieli wychowania fizycznego z 292 szkół z terenu całego kraju. Respondenci sondażu diagnostycznego potwierdzili, że w większości szkół organizowane były wycieczki lub inne imprezy turystyczne związane z turystyką aktywną, ale ich częstotliwość była zbyt mała w stosunku do potrzeb współczesnych dzieci i młodzieży. Na tym tle wydaje się konieczne tworzenie innowacyjnych produktów w zakresie szkolnej turystyki aktywnej, które dałyby możliwość zwiększenia zasięgu tego typu działalności i objęcia turystyką w plenerze jak największej części populacji uczniów.

Słowa kluczowe: turystyka aktywna, turystyka szkolna, edukacja w plenerze

WSTĘP

Zgodnie z ustawowymi założeniami, system oświaty w Polsce powinien zapewnić m.in. warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania ich czasu wolnego¹. Wśród potencjalnych zainteresowań uczniów, których rozbudzanie i rozwijanie może być szczególnie cenne w aspekcie aktywnego zagospodarowania ich czasu wolnego, ważne są niewątpliwie potrzeby poznawcze związane

Adres do korespondencji – Corresponding author: Rajmund Tomik, Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki w Katowicach, Katedra Turystyki i Rekreacji, ul. Mikołowska 72a, 40-065 Katowice, e-mail: r.tomik@awf.katowice.pl

¹Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 roku Nr 173, poz. 1808).

z turystyką i krajoznawstwem. Organizacja tego typu zajęć w formie np. wycieczek przedmiotowych lub turystyki aktywnej uatrakcyjni i wzbogaca program dydaktyczny i wychowawczy szkoły, mając równocześnie istotne walory poznawcze i kulturowe.

Zdaniem B. Domereckiej [2008], turystyka pełni w edukacji dzieci i młodzieży nieocenioną rolę, a krajoznawstwo wpisuje się w nowoczesne metody nauczania i realizację szkolnych ścieżek edukacyjnych, pozwalając na utrwalenie wiedzy teoretycznej przez praktyczne doświadczenie. Autorka stwierdza, że „Zasadniczym walorem krajoznawstwa i turystyki szkolnej są emocjonalne przeżycia i doznania, towarzyszące poznawaniu w grupie w sytuacjach pozaszkolnych” [Domeracka 2008, s. 14]. Na inne aspekty zwraca uwagę A. Wartecka-Ważyńska [2007], dla której turystyka szkolna ma walory poznawcze, edukacyjne, higieniczno-zdrowotne i społeczno-wychowawcze, stanowiąc tym samym jeden z bardziej atrakcyjnych sposobów spędzania wolnego czasu. Turystyka szkolna jest traktowana w literaturze jako wstępny etap przygotowania młodego człowieka do uprawiania turystyki w wymiarze społecznym [Janowski 2003, Winiarski, Zdebski 2008]. R. Kogut i A. Gordon [1999] uważają, że działania promocyjne prowadzone przez organizacje i instytucje o charakterze turystycznym są komplementarne wobec dokonań szkoły, która pełni inspirującą i integracyjną rolę w systemie wychowania i kształcenia dzieci i młodzieży. Zdaniem R. Winiarskiego i J. Zdebskiego [2008], już okres późnego dzieciństwa, zwany też młodszym wiekiem szkolnym (od 7.–10. roku życia), stanowi fazę przygotowawczą dla kształtowania aktywności turystycznej uczniów, decydującą często o późniejszych efektach.

Wycieczki uczniowskie znalazły się w programach szkolnych w odrodzonej Polsce już u jej zarania w 1918 roku [Janowski 2003]. O rozmiarach ruchu turystycznego współczesnych uczniów można wnioskować z danych zbieranych w szkołach, jak również z organizacji turystycznych [Siviński 1994, Tauber 1996, Łaciak 2006]. Wynika z nich, że aktywność turystyczna uczniów wykazuje tendencję regresywną. Brak jest jednak reprezentatywnych badań tego zjawiska w skali całego kraju, co uniemożliwia nawet szacunkową ocenę rozmiaru turystyki szkolnej.

Turystyka w szkole może opierać się na imprezach z zakresu turystyki poznawczej, będącej uzupełnieniem zwłaszcza przedmiotów teoretycznych, lub turystyki aktywnej, związanej z podejmowaniem przez jej uczestników działalności rekreacyjnej, dbałością o rozwój sprawności fizycznej, a także przemieszczaniem się z wykorzystywaniem aktywności fizycznej. Turystykę aktywną charakteryzuje podejmowanie przez jej uczestników aktywności fizycznej o różnej formie i różnym stopniu natężenia, a udział w niej związany jest z obcowaniem z walorami środowiska naturalnego [Merski, Warecka 2009]. Aktywna turystyka szkolna traktowana może być także jako pierwszy etap turystyki kwalifikowanej, na tyle nieskomplikowany pod względem wymaganych umiejętności, by być dostępny dla wszystkich chętnych niezależnie od predyspozycji i stanu zdrowia. Organizowanie turystyki szkolnej w kontakcie z naturą umożliwia kontynuację procesu kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży w warunkach środowiska naturalnego.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 roku w sprawie warunków sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki reguluje wszystkie kwestie związane z tą formą ak-

tywności uczniów². Szkoły organizujące dla uczniów różnorodne formy krajoznawstwa i turystyki, coraz częściej także w obszarze wymiany międzynarodowej zgodnie z założeniami „Układu z Schengen”, mogą w tym zakresie współdziałać ze stowarzyszeniami i innymi podmiotami. Cele tego typu działalności mogą dotyczyć turystyki aktywnej w kontakcie z przyrodą, które w wymienionym rozporządzeniu ujęto je w następujących punktach:

- upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży zasad ochrony środowiska naturalnego oraz umiejętności korzystania z zasobów przyrody,
- podnoszenie sprawności fizycznej,
- poprawa stanu zdrowia dzieci i młodzieży pochodzących z terenów zagrożonych ekologicznie,
- upowszechnianie form aktywnego wypoczynku.

Pozalekcyjne zajęcia krajoznawstwa i turystyki mogą odbywać się w różnych formach, w tym jako wycieczki krajoznawczo-turystyczne, w których udział nie wymaga od uczestników przygotowania kondycyjnego i umiejętności, lub imprezy turystyki kwalifikowanej i obozy wędrownie, w których udział wymaga od uczestników przygotowania kondycyjnego i umiejętności specjalistycznych, w tym posługiwania się specjalistycznym sprzętem.

Analizując prawne możliwości realizacji w szkołach zajęć z zakresu turystyki zauważyć należy, iż została również stworzona możliwość realizacji czwartej godziny obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego w ramach tygodniowego wymiaru godzin, określonej jako „aktywne formy turystyki”³. W Rozporządzeniu Ministra Edukacji w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego proponuje się, aby 2 godziny mogły być realizowane m.in. w formie „aktywności turystycznej”. Dopuszczona została też możliwość łączenia dwóch godzin takich zajęć „z zachowaniem ich ilości w okresie nie dłuższym niż 4 tygodnie”⁴.

Walory turystyki szkolnej w kontakcie z naturą umożliwiają kontynuację procesu kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży w warunkach środowiska naturalnego. Jest to zgodne ze światowymi tendencjami prowadzenia procesu edukacji także w terenie otwartym, określanymi terminami „wychowanie plenerowe” lub „kształcenie i wychowanie w kontakcie z naturą” (outdoor education) [Dougherty 1998, Bunting 2006, Gilbertson i in. 2006, Martin i in. 2006, Sonelski 2008]. W wielu krajach tzw. cywilizacji zachodniej ważnym elementem wychowania plenerowego jest „wychowanie przez przygodę” lub „edukacja przygodowa” (adventures education) [Preist i Gass 2005, Prouty i in. 2007, Sonelski 2008, Stremba, Bisson 2009]. W XX wieku stała się ona podstawowym elementem specyficznych systemów wychowania, zwłaszcza w USA i w Wielkiej Brytanii. W tej koncepcji wychowawczej przeżycie przygody stanowi centralny i najbardziej istot-

²Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. Nr 135, poz. 1516).

³Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 grudnia 2003 r. w sprawie dopuszczalnych form realizacji czwartej godziny obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz.U. Nr 217, poz. 2128).

⁴Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 19 sierpnia 2009 r. w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz.U. Nr 136, poz. 1116).

ny punkt procesu psychofizycznego rozwoju jej uczestnika [Miner, Bolt 2002, Csikszentmihalyi 2005]. Elementem wychowania przez przygodę jest również „turystyka przygodowa” (adventures tourism), który w praktyce szkolnej może oznaczać np. wycieczki wysokogórskie w celu poznania geologii terenu, zbieranie ciekawych minerałów, które po powrocie z wyprawy są przez uczniów badane i katalogowane [Swarbrooke i in. 2003, Isański 2004, Sonelski 2008]. Zdaniem J. Oździńskiego wychowanie takie „pozwała na poznanie działań o charakterze egzystencjonalnym, w ramach których uczeń dowiaduje się o możliwości kształtowania własnego zdrowia w powiązaniu z wartościami środowiskowymi i ekologicznymi” [2004, s. 65]. Z tego punktu widzenia za słuszny i aktualny uznać należy postulat wprowadzenia różnych form działalności turystyczno-krajoznawczej do planu dydaktyczno-wychowawczego szkoły. Na etapie jego tworzenia należy uwzględnić przede wszystkim potrzeby młodzieży, jej zainteresowania i możliwości organizacyjne oraz warunki i potrzeby środowiska lokalnego.

Zajęcia plenerowe mogą być źródłem cennych bodźców zarówno o charakterze biologicznym (powietrze, słońce, woda), jak i psychologicznym, wzmacniającym efekty aktywności fizycznej. Służą aktywizacji naturalnych mechanizmów adaptacyjnych, zwiększając odporność organizmu na bodźce termiczne, mechaniczne, świetlne, przeciwdziałają upowszechniającemu się wydelikaceniowi i nadwrażliwości na bodźce fizycznej i psychicznej natury [Drabik 1997, Kogut, Gordon 1999, Pańczyk 1999, Kożuchowski 2005]. Kontakt ze środowiskiem przyrodniczym jest bowiem także źródłem niezapomnianych wrażeń estetycznych budzących szacunek do natury, służących nabieraniu dystansu do spraw codziennych [Morlock 1994]. Zajęcia w terenie naturalnym stwarzają też wiele sytuacji sprzyjających realizacji celów kształcenia i wychowania przez działania grupowe [Preist, Gass 2005, Sonelski 2008].

Powyższe rozważania skłoniły do podjęcia badań, których jednym z celów była szacunkowa ocena rozmiaru aktywności turystycznej uczniów w kontakcie z naturą.

Postawione pytania badawcze dotyczyły następujących kwestii:

1. Czy w szkołach organizowane są wycieczki lub imprezy o charakterze turystyki aktywnej opartej o kontakt z przyrodą?
2. W jakim odsetku badanych szkół turystyka jest elementem zajęć pozalekcyjnych?
3. Czy lokalizacja szkoły wpływa na realizację turystyki aktywnej w kontakcie z przyrodą?

MATERIAŁ I METODY BADAWCZE

Odpowiedzi na postawione pytania umożliwiła analiza wyników sondażu diagnostycznego w ramach badań pilotażowych przeprowadzonych na przełomie 2008 i 2009 roku, których celem było dopracowanie kwestionariusza ankiety pt. „Bilans oferty szkoły w zakresie pozalekcyjnych zajęć rekreacyjno-sportowych”. Mimo że w badaniach nie zastosowano doboru losowego szkół, to relatywnie duża liczba respondentów, jak i fakt, że obserwowane szkoły znajdowały się w kilku województwach, kilkunastu powiatach i kilkudziesięciu gminach upoważniają do wyciągnięcia należyście ostrożnych wniosków i prognozowania prawdopodobieństwa osiągnięcia zbliżonych wyników w większości polskich szkół.

Kwestionariusz składa się z 20 pytań głównych zamkniętych oraz wielu pytań uzupełniających zamkniętych, półotwartych i otwartych, które dotyczyły różnych aspektów rekreacyjno-sportowych zajęć pozalekcyjnych, turystyki szkolnej oraz warunków realizacji zajęć ruchowych w szkołach. Wraz z kwestionariuszem do objętych badaniami szkół wysłano listy intencyjne skierowane do ich dyrektorów i nauczycieli wychowania fizycznego wypełniających ankietę. W listach poinformowano respondentów o instytucji afiliującej badania, ich organizacji, sposobie wypełnienia kwestionariusza oraz o anonimowej formie analizy wyników. W niniejszym opracowaniu wykorzystano odpowiedzi udzielone na pytania dotyczące organizacji w szkole zajęć turystyki aktywnej. Wyraźnie w pytaniach zaznaczono, że chodzi o taką formę wycieczek, które organizowane były w ścisłym kontakcie z przyrodą. Badania zostały zaaprobowane przez Uczelnianą Komisję Bioetyczną ds. Badań Naukowych przy AWF w Katowicach.

Kwestionariusz ankiety wypełnili nauczyciele wychowania fizycznego z 292 szkół z terenu całego kraju. Najwięcej – 173 (59,3%) wypowiedzi dotyczyło szkół podstawowych, sondaż przeprowadzono również w 72 (24,7%) gimnazjach i 47 (16,1%) szkołach ponadgimnazjalnych. Szkoły objęte badaniami znajdowały się zarówno w dużych aglomeracjach, jak i na wsiach i w małych miastach (tab. 1).

Tabela 1. Liczba i lokalizacja badanych szkół
Table 1. The number and location of schools

Lokalizacja badanych szkół	Liczba n	Udział (w %)
Duże miasto (ponad 100 tys. mieszkańców)	79	27,1
Średnie miasto (25–100 tys.)	77	26,4
Małe miasto (do 25 tys.)	33	11,3
Wieś	103	35,2
Razem	292	100,00

Źródło: Badania własne.
Source: Author's research.

Przyjęto, że lokalizacja szkoły (duże miasto – powyżej 100 tys. mieszkańców, średnie miasto – 25–100 tys., małe miasto – do 25 tys., wieś) mogła mieć związek z zasięgiem i formami organizacji aktywnej turystyki szkolnej. Analiza statystyczna miała dać odpowiedź na pytanie: W jakim stopniu wymieniona zmienna niezależna jest powiązana z ofertą szkoły w zakresie organizacji wycieczek w kontakcie z przyrodą? W tym celu zastosowano testy nieparametryczne: test niezależności χ^2 Pearsona, a w przypadku liczebności przynajmniej jednej z klas mniejszej od 8 zastosowano test niezależności oparty na funkcji największej wiarygodności (test χ^2 NW). Istotny wynik testu nieparametrycznego ($p < 0,05$) wskazywał na znamienne związki zmiennej niezależnej (lokalizacja szkoły) ze zmienną zależną (organizacja w szkole turystyki aktywnej w kontakcie z przyrodą).

WYNIKI BADAŃ

Respondenci sondażu diagnostycznego – nauczyciele wychowania fizycznego potwierdzili, że w większości szkół organizowane były wycieczki lub inne imprezy turystyczne związane z turystyką aktywną opartą na kontakcie z przyrodą. W małych miastach działa się to najczęściej (88% szkół), a na wsiach najrzadziej, ale jednak w 71% placówek (tab. 2). Jednakże zajęcia tego typu organizowane były sporadycznie, najczęściej raz w roku.

Tabela 2. Realizacja zajęć turystyki aktywnej a lokalizacja szkoły
Table 2. Active tourism and school location

Lokalizacja szkoły	Liczba n	Udział (%)	Razem
Duże miasto	61	77,22	79
Średnie miasto	55	71,43	77
Małe miasto	29	87,88	33
Wieś	73	70,87	103
Razem	218	74,66	292

χ^2 Pearsona = 4,526; df = 3; p = 0,2122

Źródło: Badania własne.
Source: Author's research.

Inicjatorem i organizatorem turystyki aktywnej w szkołach jest najczęściej wychowawca klasy (63%), rzadziej nauczyciel wychowania fizycznego (38%) lub inny nauczyciel (40%). Lokalizacja szkoły różnicowała jedynie działania nauczycieli wychowania fizycznego w zakresie promocji tej formy aktywności młodzieży. W małych miastach i na wsiach znamiennie częściej niż w większych jednostkach administracyjnych organizowali oni wyjazdy i wycieczki turystyczne związane z aktywnością w środowisku naturalnym (tab. 3).

Tabela 3. Organizatorzy aktywnej turystyki szkolnej a lokalizacja szkoły
Table 3. School tourism organizers and school location

Lokalizacja szkoły	Wychowawca		Nauczyciel wf		Inny nauczyciel		Inna osoba		Razem
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Duże miasto	49	62,03	27	34,18	33	41,77	11	13,92	79
Średnie miasto	50	64,94	19	24,68	27	35,06	5	6,49	77
Małe miasto	24	72,73	18	54,55	16	48,48	1	3,03	33
Wieś	61	59,22	47	45,63	40	38,83	12	11,65	103
Razem	184	63,01	111	38,01	116	39,73	29	9,93	292

χ^2 Pearsona = 2,216; df = 3; p = 0,547 χ^2 Pearsona = 12,671; df = 3; p = 0,005* χ^2 Pearsona = 1,928; df = 3; p = 0,587 χ^2 NW = 5,088; df = 3; p = 0,165

* różnicowanie statystyczne istotne (we wszystkich tabelach)

* statistically significant (in all tables)

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

W co trzeciej szkole miejskiej działało koło Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK), jednakże istotnie rzadziej (16% szkół) organizacja ta funkcjonowała na wsiach. Działalność innych stowarzyszeń, które powinny zajmować się propagowaniem i organizowaniem działalności turystycznej, takich jak Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej (TKKF) czy Szkolnych Kół Krajoznawczo-Turystycznych, była nieznaczająca lub żadna (tab. 4).

Tabela 4. Funkcjonowanie organizacji turystycznych w szkołach
Table 4. Tourism organizations at schools

Lokalizacja szkoły	PTTK		TKKF		Inna organizacja		Razem
	n	%	n	%	n	%	
Duże miasto	26	32,91%	4	5,06%	12	15,19%	79
Średnie miasto	27	35,06%	5	6,49%	6	7,79%	77
Małe miasto	11	33,33%	2	6,06%	2	6,06%	33
Wieś	16	15,53%	1	0,97%	11	10,68%	103
Razem	80	27,40%	12	4,11%	31	10,62%	292
		χ^2 Pearsona = 11,356; df = 3; p = 0,009*		χ^2 NW = 5,084; df = 3 p = 0,166		χ^2 NW=3,106; df = 3; p = 0,376	

Źródło: Badania własne.
Source: Author's research.

W znaczącym odsetku szkół (44%) turystyka aktywna była elementem zajęć pozalekcyjnych. Lokalizacja szkoły różnicowała istotnie badane szkoły. W małych miastach znamienne rzadziej, bo zaledwie w 27% placówek oświatowych, dodatkowe zajęcia pozalekcyjne uwzględniały treści turystyczne (tab. 5).

Tabela 5. Turystyka aktywna w programie zajęć pozalekcyjnych a lokalizacja szkoły
Table 5. Tourism in extracurricular programme and school location

Lokalizacja szkoły	Liczba n	Udział (%)	Razem
Duże miasto	44	55,70	79
Średnie miasto	31	40,26	77
Małe miasto	9	27,27	33
Wieś	45	43,69	103
Razem	129	44,18	292
χ^2 Pearsona = 8,564; df = 3; p = 0,036*			

Źródło: Badania własne.
Source: Author's research.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Produktem turystycznym może być m.in. oferta kierowana na rynek przez przedsiębiorstwo turystyczne. R. Pawlusiński wśród pięciu markowych, polskich produktów turystycznych wymienia „turystykę aktywną, rekreacyjną i specjalistyczną – liczne dy-

scypliny związane z wodą, wędrówki piesze i rowerowe, jeździectwo, turystyka specjalnych zainteresowań” [Kurek 2008, s. 364]. P. Drucker [2004] traktuje innowację jako narzędzie przedsiębiorczości. Jest ona terminem bardziej ekonomicznym i społecznym niż technicznym i powinna być rozpatrywana raczej w kategoriach popytu niż podaży. Innowacja produktowa powinna polegać na wdrożeniu na rynek produktu mogącego dostarczyć konsumentowi obiektywnie nowych lub zwiększonych korzyści. Skierowanie do oferty placówek oświatowych uwzględniającej wymienione we wprowadzeniu aspekty prawne i organizacyjne krajoznawstwa i turystyki szkolnej oraz nowoczesne światowe trendy edukacji w plenerze, edukacji i turystyki przygodowej może wypełniać znamiona innowacyjności produktowej. Należy w tym miejscu podkreślić, że jest to zgodne z najbardziej charakterystycznymi światowymi trendami w aktywności rekreacyjnej związanymi z powrotem do jej uprawiania w środowisku naturalnym [Hodań, Dohnal 2005]. Cechą tej formy wolnoczasowej aktywności jest też zalecana odmienność miejsca jej uprawiania od stałego przebywania (pomieszczenia zamknięte). Organizacja tego typu zajęć uatrakcywnia i wzbogaca program dydaktyczny i wychowawczy szkoły, mając równocześnie istotne walory zdrowotne, poznawcze i kulturowe. J. Drabik [1997] podkreśla, że jedną z najbardziej pożądanых dla współczesnego człowieka form spędzania czasu wolnego jest aktywność fizyczna jako przeciwwaga postępującej hipokinezji obecnych pokoleń.

Na tym tle wydaje się konieczne tworzenie innowacyjnych produktów w zakresie szkolnej turystyki aktywnej, które dałyby możliwość zwiększenia zasięgu tego typu działalności i objęcia turystyką w otwartym terenie jak największej części populacji uczniów. W tym celu musi być wykorzystana znajomość zainteresowań młodzieży plenerowymi formami aktywności fizycznej oraz uwarunkowań prawnych i organizacyjnych wycieczek organizowanych dla uczniów.

W opinii K. Przeclawskiego [1996] XXI stulecie będzie epoką intensywnego rozwoju turystyki młodzieży i coraz częściej także dzieci. W. Alejziak [2000] stwierdziła, że dzieci i młodzież stają się w świecie grupą najbardziej aktywną turystycznie na tle dorosłych i ludzi „trzeciego wieku”. W omawianych badaniach starano się m.in. rozpoznać, czy podobny trend jest już zauważalny w polskich szkołach. Sondażem objęto środowisko szkolne, gdyż nawyki uprawiania turystyki kształtują się już u młodzieży w wieku wczesnoszkolnym [Winiarski, Zdebski 2008]. Już w „Deklaracji haskiej w sprawie turystyki” przyjętej w kwietniu 1984 roku przez Światową Organizację Turystyki (WTO) zwrócono uwagę na konieczność wprowadzenia elementów turystyki do programów edukacyjnych szkoły. Uznano za rzecz konieczną dla przemysłu turystycznego i rozwoju turystyki edukację w tym zakresie ogółu populacji rozpoczynając od poziomu szkoły. Postulowano również, aby podjąć skuteczne środki w celu przygotowania społeczeństwa „do podróży i turystyki, zwłaszcza przez włączenie turystyki do programów szkolnych i uniwersyteckich” [Alejziak 2000, s. 307].

Z przeprowadzonych badań wynikają następujące wnioski:

1. W programie dydaktyczno-wychowawczym szkół znajdują się elementy turystyki w kontakcie z naturą, ale ich częstotliwość jest zbyt mała w stosunku do potrzeb współczesnych dzieci i młodzieży.
2. W ramach zajęć pozalekcyjnych szkoły organizują zajęcia turystyczne. Najczęściej w dużych miastach, znamienne rzadziej w małych.

3. Lokalizacja szkoły nie wpływa na ofertę szkoły w zakresie turystyki aktywnej w kontakcie z przyrodą.

PIŚMIENNICTWO

- Alejziak W., 2000. Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku. Albis, Kraków.
- Bunting C.J., 2006. Interdisciplinary teaching through outdoor education. Human Kinetics Campaign, Il.
- Csikszentmihalyi M., 2005. Przepływ. Psychologia optymalnego doświadczenia. Moderator, Taşzów.
- Domerecka B., 2008. Jak organizować szkolną turystykę? Municipium S.A., Warszawa.
- Dougherty N., 1998. Outdoor recreation safety. Human Kinetics Campaign, Il.
- Drabik J., 1997. Aktywność, sprawność i wydolność fizyczna jako mierniki zdrowia człowieka. AWF, Gdańsk.
- Drucker P., 2004. Natchnienie i fart czyli innowacja i przedsiębiorczość. Emka, Warszawa.
- Gilbertson K., Bates T., McLoughlin T., Ewert K., 2006. Outdoor education. Methods and strategies. Human Kinetics Campaign, Il.
- Isański J., 2004. Turystyka ekstremalna, [w:] J. Grad, K. Manzer (red.), Karnawalizacja. Tendencje ludyczne w kulturze współczesnej. UAM, Poznań, 51–60.
- Janowski I., 2003. Krajoznawstwo i turystyka szkolna. Akademia Świętokrzyska, Kielce.
- Kogut R., Gordon A., 1999. Rola szkoły w rozwijaniu turystyki kwalifikowanej i aktywnej, [w:] T. Łobożewicz, R. Kogut (red.), Turystyka kwalifikowana. Turystyka aktywna. Druk Tur Sp. z o.o., Warszawa, 102–108.
- Kożuchowski J., 2005. Wąlorzy przyrodnicze w turystyce i rekreacji. Kurpisz Poznań.
- Kurek W. (red.), 2008. Turystyka. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Łaciak J., 2006. Aktywność turystyczna dzieci i młodzieży w 2005 roku. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Martin B., Cashel C., Wagstaf M., Breuning M., 2006. Outdoor leadership. Theory and practice. Human Kinetics Campaign, Il.
- Merski J., Warecka J., 2009. Turystyka kwalifikowana. Turystyka aktywna. Almamer, Warszawa.
- Miner J., Bolt J., 2002. Outword Bund USA. The Mountaineers Books, Seattle.
- Morlock C., 1994. The adventure alternative. Cicerone Press, Cumbria.
- Ożdziński J., 2004. Szanse i zagrożenia dla rozwoju turystyki szkolnej w XXI wieku, [w:] S. Bosiacki, J. Grella (red.), Gospodarka turystyczna w XXI wieku. Szanse i bariery rozwoju w warunkach integracji międzynarodowej. AWF, Poznań, 65–70.
- Pańczyk W., 1999. Biologiczno-zdrowotne i wychowawcze efekty lekcji wychowania fizycznego w terenie i w sali. ODN, Zamość
- Preist S., Gass M., 2005. Effective leadership in adventure programming. Human Kinetics Campaign, Il.
- Prouty D., Panicucci J., Collinson R., 2007. Adventure education: theory and applications. Human Kinetics Campaign, Il.
- Przećławski K., 1996. Człowiek i turystyka. Zarys socjologii turystyki. Albis, Kraków.
- Siwiński W., 1994. Czas wolny uczniów od nauki a ich uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych sportowo-rekreacyjno-turystycznych. PDW „Ławica”, Poznań.
- Sonelski W., 2008. Wychowanie przez przygodę, [w:] W. Mynarski, (red.), Teoretyczne i empiryczne zagadnienia rekreacji i turystyki. AWF, Katowice, 11–31.
- Stremba B., Bisson CH.A., 2009. Teaching adventure education theory: best practices. Human Kinetics Campaign, Il.
- Swarbrooke J., Beard C., Leckie S., Pomfred G., 2003. Adventure tourism: the new frontier. Elsevier Burlington, Ma.

- Tauber R., 1996. Sport, rekreacja i turystyka w opinii badanej młodzieży. WSHiG, Poznań.
- Wartecka-Ważyńska A., 2007. Turystyka młodzieży i jej uwarunkowania. UAM, Poznań.
- Winiarski R., Zdebski J., 2008. Psychologia turystyki. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa

ACTIVE TOURISM IN CONTACT WITH NATURE – AN INNOVATIVE PRODUCT FOR SCHOOL TOURISM

Abstract. Active tourism is a form of tourism whereby its participants combine recreation, sport, development of physical fitness, visiting places, and different forms of physical activity. Nature-bound school tours allow continuing the education of children and youth in natural settings. A survey was conducted to estimate the offer of nature-bound active tourism provided by Polish schools. Two hundred and ninety-two physical education teachers throughout Poland entered the study. The respondents of the diagnostic survey confirmed that the majority of schools organized tours or other tourist events. However, the frequency of these events was inadequate compared to the needs of contemporary children and youth. Thus, it seems necessary to create a range of innovative products for active tourism during school years, which would broaden this type of activity among the largest possible fraction of schoolchildren population.

Key words: active tourism, school tourism, outdoor education

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 10.09.2010